

EL RETRATISTA

Proposta didàctica de Ramon Breu

SINOPSI-COMENTARI

L'any 1934 la plaça de mestre del poble de Bañuelos de Bureba, a la província de Burgos, va ser assignada al mestre Antoni Benaiges, nascut el 1903 a Montroig del Camp. Va ser el mestre de l'escola fins al 1936. En els dos anys en què va treballar a Bañuelos, va introduir, amb no pocs obstacles de les forces vives del poble, una nova metodologia educativa que en aquells temps s'havia iniciat a França, la tècnica de Célestin Freinet. Benaiges va adaptar aquesta manera

d'ensenyar a la realitat de Bañuelos, fent un èmfasi especial en la cooperació dels alumnes, el text lliure i l'ús de la impremta a l'escola, com a elements per fomentar la màxima implicació dels nens i nenes en el procés del seu aprenentatge. La insurrecció feixista de juliol de 1936 i la repressió immediata per tota la província de Burgos, per part del general Mola, va tallar en sec el projecte i va posar fi a la vida del mestre. Tot i que el seu record va estar present entre els seus alumnes, la memòria d'Antoni Benaiges es va anar diluint enmig de la por a recordar, en un país devorat per la bèstia franquista.

Gairebé vuitanta anys més tard, i a diferència de centenars de milers d'oblidats, la figura d'Antoni Benaiges es va començar a recuperar des de Bañuelos per l'interès que van suscitar en els néts d'alguns dels seus alumnes uns quaderns impresos a l'escola. També des de Mèxic, per un estudi sobre els mestres compromesos amb la difusió de les teories de Freinet, i a Mont-roig del Camp, pel desig de la família Benaiges de saber què havia passat amb Antoni després de l'estiu de 1936, en què ja no va tornar al seu poble.

Gairebé de manera miraculosa, diferents persones van poder compartir documents, informacions i records. L'any 2010 es va obrir una fossa comuna a les muntanyes de La Pedraja, a prop de Bañuelos, amb la possibilitat que es poguessin trobar, entre un centenar de cossos, les restes de Benaiges. El fotògraf Sergi Bernal en va documentar l'exhumació. Atret per aquella història, Bernal va parlar amb els veïns de Bañuelos que l'havien conegut. També va establir contacte amb la família Benaiges i amb estudiosos del mètode Freinet.

Cada pas obria noves preguntes de gran interès. Què feia un mestre català en un poblet de la província de Burgos? Com devien rebre els pares les tècniques pedagògiques innovadores de Benaiges? Quin sentit tenia elaborar uns quaderns impresos amb pensaments i impressions dels alumnes? Per què el mestre no va arribar a complir la seva promesa de portar els seus alumnes a veure el mar? A tot això ens apropa el documental.

FITXA DE LA PEL·LÍCULA

Títol: *El retratista*.

Any de producció: 2013.

Direcció, fotografia i muntatge: Alberto Bougleux.

Idea original i investigacions: Sergi Bernal.

Durada: 52 minuts.

País: Espanya.

Idiomes: Català, castellà.

Subtítols: Castellà, francès, italià i anglès.

Web: <<http://desenterrant.blogspot.com.es>>.

PANTALLA D'ACTIVITATS

1. Qui era Antoni Benaiges? On havia nascut? Per què va anar a parar a Bañuelos de Bureba (Burgos)?
2. Antoni Benaiges era partidari de la tècnica pedagògica de Célestin Freinet i una de les seves eines era la utilització d'una impremta a l'escola, amb la qual es confeccionaven uns quaderns amb textos dels nens i nenes. Busca informació per fer un petit informe sobre la pedagogia Freinet i tot seguit mira d'explicar per què era important disposar d'una impremta a l'escola.
3. Per què determinats sectors del poble de Bureba estaven en contra del mestre?
4. Per què Antoni Benaiges volia portar els nens i nenes del poble a veure el mar? Què representava el mar per a ells?
5. Com és què el mestre no va voler deixar la plaça de Bañuelos de Bureba, un poble recòndit de Burgos, quan va tenir oportunitat d'ocupar una altra plaça de mestre?
6. Quines van ser les causes de l'assassinat d'Antoni Benaiges al juliol de 1936? Com és que encara no se n'han pogut localitzar les restes?
7. De què es recorden especialment els antics alumnes d'Antoni Benaiges o la gent que el va conèixer?
8. Al minut 35, un testimoni, fill d'un amic de Benaiges i també represaliat, s'emociona davant de la càmera. Expliqueu el sentit de la seva intervenció.
9. Per què creieu que el documental té aquest títol?

LLENGUATGE I TÈCNiques AUDIOVISUALS

1. Què en penses de les imatges dels alumnes mexicans que apareixen al documental? Què aporten a la pel·lícula?
2. En la seqüència de l'obertura de la fossa comuna, observem un moviment de càmera. Aquesta circula entre la gent que assisteix. Quin nom té aquest moviment? Per què creus que s'utilitza en aquell moment?
3. En diferents moments del film, la veu en off calla i es produeix un silenci. Per què els autors d'*El retratista* opten per aquesta fórmula?
4. En un documental, l'aparició de testimonis és un fet habitual. Quina funció fan els testimonis en el cinema de no-ficció? Per què creieu que apareixen habitualment en primers plans?

Consulteu el blog d'ajuda <<http://lenguatgecinematografic.wordpress.com/>>.

LECTURA DE SUPORT

ANTONI BENAIGES, EL MESTRE QUE VA PROMETRE EL MAR

El relat que va fer Rafael Martínez va ser tan sorprenent i emocionant com precís i detallat. Per a Jaume (l'oncle avi d'Antoni Benaiges) va ser com si de sobte, en una habitació fosca algú hagués obert una finestra perquè la llum entrés a dojo... «Vaig dir: Ja està! Ara ja ho sé!», rememora. Antoni Benaiges i el pare de Rafael Martínez compartien una bona amistat i moltes més complicitats. Tots dos eren militants socialistes i plegats van fundar la Casa del Pueblo de Briviesca. Rafael recordava perfectament el dia en què els dos van ser detinguts. Va ser el 19 de juliol a la Casa del Pueblo de Briviesca. Deia que els van arrestar i que els van tenir uns dies tancats. Que Antoni va ser torturat. Que al mestre li van arrencar les dents i el van passejar mig nu en un cotxe descapotat per Briviesca, per humiliar-lo públicament i perquè servís d'escarment. Rafael Martínez va explicar que ell, en aquell moment, era un nen però ho va saber. Després el van portar a La Pedraja, a ell i a molta altra gent. Tots aquells que es consideraven enemics del nou règim van ser afusellats i els van tirar a tots junts en un forat que després van emplenar de terra.

L'horror d'aquells primers dies de la Guerra Civil i la brutalitat amb què van matar el mestre va fer que els veïns de Bañuelos de Bureba consideressin que podia ser molt perillós guardar qualsevol objecte relacionat amb Benaiges. Tots els que tenien algun quadern se'n van desfer. O el van amagar. Els Martínez tenien diversos quaderns que s'havien publicat a l'escola, ja que un dels germans Martínez n'era subscriptor. Com que no els volien llençar els van amagar al forn d'una fàbrica de guix de la seva propietat [...].

Les proves d'ADN fetes als familiars directes dels desapareguts potser respondran a alguns interrogants i demandes de la majoria d'ells. Però, pel que fa al cas d'Antoni Benaiges, encara queden algunes preguntes importants que només es poden respondre amb suposicions. Fonamentades, però suposicions en realitat. Per exemple, què feia Antoni Benaiges a Bañuelos el dia 19 de juliol, quan el curs ja feia dies que s'havia acabat? Tant els nens com el mestre ja estaven de vacances. Es té notícia que aquell any Antoni havia de desplaçar-se a Burgos o a Bilbao per fer alguna conferència, o a Madrid per participar en algun congrés. Si com cada estiu tenia previst anar a Mont-roig, i així ho havia manifestat a la família, per què va tornar a Bañuelos?

«Va tornar perquè havia de complir la promesa que havia fets als nens de l'escola. Va tornar per recollir-los i portar-los a veure el mar», explica Jaume i confirma Rafael.

A Mont-roig, aquell estiu de l'any 1936, la família Benaiges tenia preparada a petició d'Antoni la casa de Les Pobles, al costat del mar.

ESCRIBANO, F. (2012). *Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar*. Barcelona, Associació Mirmanda, Blume i Ventall Edicions, p. 78.

CONTRACAMP: ASPECTES DIDÀCTICS PER AL PROFESSORAT

Elements de debat i relacions que es poden establir

- La figura d'Antoni Benaiges i la seva visió educativa i ideològica.
- La política educativa de la Segona República Espanyola.
- La formació dels mestres i la importància dels ensenyants en una societat democràtica.
- El poder transformador de l'educació en una societat endarrerida.
- Les fosses comunes i la memòria històrica a l'Estat espanyol.
- La història de l'educació.
- La depuració dels mestres i la repressió durant la dictadura de Franco.
- El cinema de no-ficció com a element de sensibilització ètica i social.
- Les possibilitats dels recursos del cinema de no-ficció.

Objectius formatius

- Conèixer la tasca feta pels mestres de la República.
- Valorar la importància de la política educativa en les societats contemporànies.
- Analitzar la vigència educativa dels plantejaments dels mestres de la República.
- Valorar els efectes i les conseqüències de la depuració del cos de mestres de la República.
- Reflexionar sobre l'estat de la memòria històrica de la Guerra Civil i de la dictadura franquista.
- Estudiar i analitzar obres cinematogràfiques.

